

Kamerî Ayların Tespitindeki İhtilafın Sebepleri ve Çözüm Önerileri

Dr. Ahmet ÖZDEMİR*

Atıf / ©- Özdemir, A. (2010). Kamerî Ayların Tespitindeki İhtilafın Sebepleri ve Çözüm Önerileri, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1), 195-206.

Özet- *Kamerî ayların tespit edilmesi, bir çok ibadetin eda edilmesinde önem taşımaktadır. Bu hususta astronomi ve coğrafya bilimlerinden istifade edilmesi kaçınılmazdır. Kamerî ayların tespiti hususunda, ictima anını esas almak ve hesaba dayalı rü'yeti esas almak üzere iki farklı yaklaşım söz konusudur. İslâm ülkeleri arasındaki ihtilafı ortadan kaldırmanın ideal çözümü İslâm Konferansı Örgütü çatısı altında yaptırım gücü olan bir kurulun oluşturulması ve bu kurulun mevcut ihtihadlardan birisini tercih edip bu kararın tüm dünyada uygulanmasını sağlamasıdır. Kısa vadede çözüm önerisi ise ictima anının tüm İslâm ülkelerinde uygulamaya konulmasıdır. Bu çözüm önerileri hayata geçirilinceye kadar her bir müslümana düşen görev ise, kendi ülkesinde ilan edilen takvimi esas alarak ibadetlerini eda etmesidir.*

Anahtar sözcükler- *Rü'yet-i Hilal, Kamerî aylar, oruç, Ramazan, İctima anı*

---

* İstanbul Maltepe Anadolu İHL. Meslek Dersleri Öğretmeni, e-posta: teccid@yahoo.com.tr

Giriş

Kur'an-ı Kerim'de hilalin, hac ibadetinin vaktini gösteren ölçüler olduğu,¹ Allah Teâlâ'nın yılların sayısını ve hesabı bilmemiz için aya evreler takdir ettiği² ve güneş ile ayın bir ölçüye göre hareket ettiği³ beyan edilmekte; Hadis-i şeriflerde de ayın gün sayıları, hilalin görülmesi ile yeni ayın başlayacağı, görme imkânı olmadığında takdir edilerek karar verilmesi gerektiği açıklanmaktadır.⁴ Buna göre; gök cisimleri belirli bir hesaba göre hareket etmek, bu sayede insanların günleri, ayları, yılları tayin etmeleri mümkün olabilmektedir. Bu, insanlık için büyük bir nimettir. Bu nimetin hayata yansımaları sağlamak için gök cisimlerini eldeki mevcut bilgiler ve teknolojik imkânlar kullanılarak gözlemlemek ve buradan hareketle sonuçlara ulaşmak gerekmektedir.

Kamerî Ayların Tespitinde Hesaba Dayalı Bilginin Meşruiyeti

Ramazan ayının başlangıç zamanı konusundaki ihtilaf ve buna dayalı farklı uygulamalar sebebiyle Müslümanlar arasında zaman zaman karşılıklı ithamların yaşandığı gözlenmektedir. Bu tartışmanın çıkış noktası, kamerî ayın tespitinin görerek yapılmasının mutlak gereklilik kabul edilip edilmemesi ve bu bağlamda hesaba dayalı bir bilginin meşruiyeti çerçevesindedir.

Hz. Peygamber (s.a.): *"Ay yirmi dokuz çekebilir. (Ramazan) hilalini görünceye kadar oruca başlamayın. (Şevval) hilalini görünceye kadar da bayram yapmayın. Eğer hava kapalı olursa ayı otuz güne tamamlayın."*⁵ buyurmuştur.

Hesaba itibar edilmemesini savunanlar hadis-i şerifte sadece rü'yetten bahsedildiğini, ibadetlerde ictihad yapılamayacağını, nücum bilgisinin kesinlik ifade etmediğini ve müneccimlere güven olmayacağını, orucun vücup sebebinin hilalin kendisi değil rü'yeti olduğunu ve şerî sebep (rü'yet) gerçekleşmeden hükmün sabit olmayacağını ayrıca ümmeti ayın tespi-

---

1 Bakara Sûresi, 2/189.

2 Yunus Sûresi, 10/5.

3 Rahman Sûresi, 55/5.

4 Ebû Dâvûd, Sıyam, 4 (2320).

5 Buharî, Savm, 11; Müslim, Sıyam 2 (2550); Ebû Dâvud, Sıyam, 4 (2320); Mâlik, *Muvatta'*, Savm, 1.

tinde hesap ile mükellef tutmanın dinin kolaylık ilkesine uymayacağını delil olarak ortaya koymuşlardır.⁶

Hilalin sübutuna karar vermek için gözle görmekten başka bir yolu ve metodu meşru görmeyen bu yaklaşıma şu şekilde cevap vermek mümkündür:

Hadis-i şerifte hesaba asla itibar etmeyin; yalnız ve yalnız gözünüzle gördüğünüzde hilalin varlığına hükmedin şeklinde bir ifadenin olmadığı açıktır. Hz. Peygamber (s.a.), o dönemin şartlarında başka bir yol ile hilalin tespiti yapılamayacağı için zamanın görerek tayin edilmesine işaret etmiştir. Zaten başka rivayetlerde Peygamber Efendimiz'in kamerî ayların tespiti hususunda "*Biz ümmî bir milletiz. Yazmayı ve hesabı bilmeyiz.*"⁷ buyurması, ümmeti hilali görmeye yönlendirmesinin illetini bize açıkça göstermektedir. İlme, okumaya ve kendini geliştirmeye teşvik eden yüzlerce ayet ve hadis varken Hz. Peygamber'in (s.a.) bizden, hesabı ve kitabı bilmeyen bir toplum olmaya kıyamete kadar devam etmemizi istediğini herhalde hiç kimse iddia edemez. O halde, bu hadisin metnini anlamaya çalışırken Zâhirî mezhebinin uyguladığı sırf lafza itibar etme metodu yerine; lafzın niçin, nerede ve hangi amaçla söylendiğini göz önüne alarak hükme ulaşmak gerekir. Amaç, oruç vaktinin belirlenmesidir. Belirlenme şekli, amaç değil araçtır. Amaçlar sabit kalırken araç hükümler ihtiyaçlara, teknolojik ve toplumsal gelişmelere paralel olarak değişebilir, gelişebilir.⁸ Önemli olan asıl hedefe ulaşma noktasında hata yapılmamasıdır. Hac ibadetinden bahseden ayet-i kerimedeki "*yaya veya develere binmiş olarak gelsinler*"⁹ emrini, hacca sadece yaya veya deve ile gidilebilir diye sınırlandırmıyor, tüm ulaşım araçları ile kutsal beldeye ulaşmak mümkündür hükmünü veriyorsak, burada da, orucun başlama ve bitiş zamanını belirlemeye yarayan bilgi teknolojisinden yararlanmayı, esas amaca bizi ulaştıran bir araç olarak görmemiz ve meşrû kabul etmemiz gerekir.

Hilalin tespitinde hesaba itibar edilmemesini savunanların ileri sürdükleri iddialardan olan, nücum bilgisine ve müneccimlere güvenilemeyeceği görüşünün o dönem için geçerlilik payı vardır. Ancak, zan ve tahmine dayanan, sürekli hatalı sonuçlara ulaşan nücum

---

⁶ İrfan Yücel, "Hilal", *DİA*, XVIII, s. 5-6, İstanbul 1998.

⁷ Ebû Dâvud, Sıyam, 4 (2319).

⁸ Ahkâmın değişmesine etkin olan âmiller için bkz. Mehmet Erdoğan, *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, İstanbul 1990, s. 165-258.

⁹ Hac Sûresi, 22/27.

(astroloji) bilgisini, hesaba dayalı olan astronomi ilmi ile kıyaslamak son derece hatalıdır. Bugün yıldızlara bakarak tahminî bir sonuç beyan edilmiyor, aksine gök cisimlerinin hareketleri en ince hesaplamalarla tespit ediliyor ve ulaşılan sonuçların doğruluğu gözlemlenebiliyor.

Mü'minler kendi akılları ile ibadet icat edemezler ve ibadette değişiklik yapamazlar. Ancak bu genel kural, ibadet sahasında hiçbir şekilde ictihada başvurulamaz anlamına gelmez. İctihad çeşitlerinden olan fehm (anlama) ictihadına fıkıhın her alanında başvurulabilir. Zaten ibadet konularına ilişkin mezhepler arası farklılıklar ictihad farklılıklarına dayanmaktadır. Kaldı ki kamerî ayların başlangıcını tespit etmek de bir ibadet olarak algılanmamalıdır. Hilalin tespiti başlı başına bir ibadet değil; asıl ibadet olan oruca bize ulaştıran bir araç hükmündedir.

Hesabı geçerli kabul etmek ümmete meşakkat getirir yaklaşımının da geçerliliğini kaybettiği açıktır. Şehirleşmenin yaygınlaştığı, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçildiği günümüzde esas zor olan hilali gözle görmeye çalışmaktır.

Hesaba itibarı geçerli kabul etmeyenlerin iddialarından olan "Orucun vücup sebebi hilalin kendisi değil rü'yetidir" şeklindeki bir düşünceyi de benimsemek mümkün değildir. Hadis-i şeriflerde namaz ibadetinin vakitleri ile ilgili olarak güneşin hareketleri ve gölgenin boyu gibi kıstaslar geçmesine rağmen¹⁰ sabah namazının farz olması için fecr-i sadık gözlenmelidir veya akşam namazının farz olması için güneşin batışını gözle görme şarttır denilmiştir.¹¹ Önemli olan vaktin girmesidir. Gece gündüz süreleri normal olan bölgelerde vaktin girdiğinin güvenilir bir yolla tespitiyle, gece-gündüz sürelerinin çok uzun olduğu bölgelerde de 24 saatlik zaman dilimine, vakitlerin hükmî olarak tayini ile ibadetleri eda mükellefiyeti her zaman var olmaya devam edecektir. Namaz ibadetinin vaktine ilişkin bu uygulama şekli oruç ibadeti için de geçerli olmalıdır. Aksi halde, rü'yetin mümkün olmadığı yer ve durumlarda Müslümanlardan oruç mükellefiyetinin düşmesine yol açılacaktır ki, bu büyük bir hata olacaktır.

---

¹⁰ Bk. Ebû Dâvûd, Salât, 2 (393); Tirmizî, Salât, 1 (149).

¹¹ 25.08.2010 tarihli Diyanet İşleri Başkanlığı *İmsak Vakitlerinin Belirlenmesi Usulü ile İlgili Açıklama* başlığı altında Türkiye'de imsak vaktinin başlangıcı olarak güneşin 18 derece ufka yaklaşma vaktinin (astronomik tan) esas alındığı; bu şafağın çıplak gözle görülebilmesinin kişinin bulunduğu yere göre farklılık göstereceği; ışık, pus yoğunluğu ve hava kirliliği varsa şafağın başlangıcının çıplak gözle fark edilmesinin ilan edilen vakitten daha geç olabileceği beyan edilmiştir. Buradan çıkan sonuca göre, Diyanet İşleri Başkanlığı imsak vaktini belirlerken şafağın gözle görülebilir olmasını değil, astronomik olarak vaktin girmesini esas almaktadır.

Dünyada kutup bölgelerine yaklaşıldıkça gece ve gündüz süreleri altı aya kadar uzayabilmektedir. Bu sebeple bu bölgelerde rü'yetle Ramazan ayının belirlenebilmesi mümkün değildir. İbadetin vaktini gösteren alametinin bulunmaması o bölgelerde yaşayanlardan mükellefiyeti düşürmez. Vakit başka araçlar ile belirlenir. Bu şartlarda yaşayanlara ihtilâf-ı metâliye¹² itibar etmeyen Hanefî, Mâlikî, ve Hanbelî mezhepleri çözüm olarak dünyanın herhangi bir yerinden hilalin görülmüş olmasını esas almayı çözüm olarak sunabilir. Ancak İhtilâf-ı metâliye itibarı gerekli gören fukaha için hesapla tayinden başka yol yoktur.¹³

Havanın kapalı olmasından dolayı Şaban ayını 30 güne tamamlayarak hareket edildiğinde kesin bilgiyi değil, zannı esas almak söz konusu olmaktadır. Şaban ayının 30. günü olarak takdir edilen gün, yeni hilalin doğmuş olma (Ramazan ayının 1. günü olma) ihtimali vardır. Buna karşılık astronomi ilmi ise bize en ince ayrıntısına kadar inen milimetrik hesaplamalarla ulaştığı kesin sonuçları vermektedir. Burada zannî bilgi ile kesin bilgi arasında bir tercih yapılması gerekmektedir. Usul olarak, kesin bilgi varken zanna itibar edilmesi mümkün değildir.¹⁴ Dolayısıyla hesaplamalarla yeni ayın başladığı tespit edilmişse, herhangi bir engel sebebiyle hilal gözlemlenmemiş olsa bile önceki ayın 29 çektiğini kabul edip yeni ayın başladığına hükmetmek gerekir.

Bütün bu delillere dayanarak söyleyebiliriz ki, kamerî ayların tespitinde hesaba güvenilemez şeklindeki bir iddia temelden ve ilmî bir dayanaktan yoksundur. Bu düşünce nasların özünü ve ruhunu göz ardı eden, zahîrî bakış açısını yansıtan bir yaklaşımdır. Bugün artık kamerî ayların tespitinde astronomi ve coğrafya ilminin verilerinden yararlanmak bir gerekliliktir.

---

¹² İslâm âleminin hangi köşesinde hilal ilk olarak görülmüşse, diğer bölgelerde de görülmüş kabul etmeye, "ihtilâf-ı metâliye itibar etmemek" denir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî fakihlerinin çoğunluğu bu görüştedir. Şâfiî fakihlerin çoğunluğuna göre ise ihtilâf-ı metâliye itibar gerekir. Buna göre, ayın farklı bölgelerde farklı zamanlarda doğması esas alınır. Bkz. Hayreddin Karaman, *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, İstanbul 1993, I, 121, 126.

¹³ Yücel, "Hilal", *DİA*, XVIII, s. 3.

¹⁴ Mecelle madde 4: "*Şek ile yakîn zâil olmaz.*" Hz. Peygamber (s.a.), namazda kıldığı rekat sayısında şüpheye düşenlere iki ihtimalden hangisi az ise ona göre namazını tamamlamasını istemektedir. Bkz. Ebû Dâvûd, *Salât*, 190, 1024) Mesela 4. rekatı kılıp kılmadığında şüpheye düşen bir kişi, 3. rekatı kıldığını kesin bilmektedir. Şek ile kesin bilgi tearuz edince kesin bilgi esas alınacağından bu durumda bu kişinin namazına bir rekat ilave etmesi gerekir.

Günümüzde Hilalin Tespitinde Uygulanan Metotlar

İslam dünyası birçok hususta bölünmüşlük ve parçalanmışlık örneği sergilediği gibi kamerî ayların başlangıç ve bitişinin tespitinde de ittifak sağlayamamaktadır. Bu ihtilafın temelinde İslam ülkelerinin iki farklı yöntemi esas almaları yatmaktadır.

1- İctima (Kavuşum- Konjonksiyon) Anını Esas Almak

Ayın dünya çevresindeki yörüngesinde bir tam tur yapması 29,53 günlük süreye te-kabül etmektedir. Ayın her dolanmasında bir kez güneş, ay ve dünya aynı doğrultuya gel-mektedir. Buna ictima (kavuşum) denilmektedir. Bu, astronomik olarak ayın başlangıcıdır. Kavuşum anında ay, dünya ile güneş arasındadır. Bu esnada, ayın karanlık yüzü dünya tarafında olduğundan hilal dünyadan görülemez. Bununla birlikte günümüzde ictima anı astronomi bilgisi verileri ile net olarak önceden hesaplanabilmektedir.

Ümmü'l-Kurâ takvimini kabul eden Suudi Arabistan Krallığı, ayların başlangıcını tespititte İngiliz Kraliyet Rasathanesi'nin ilan ettiği kavuşum zamanlarına itibar etmektedir. Buna göre Mekke'de -günbatımında kavuşum gerçekleşmesi şartıyla- ayın güneşten sonra battığı gece ve onu takip eden gün ayın birinci günü olarak ilan edilmektedir.¹⁵

2- Hesaba Dayalı Rü'yeti Esas Almak

Hesaba dayalı rü'yeti kabul edenlere göre yeni ayın başladığına hükmedebilmek için kavuşumun gerçekleşmesi yeterli değildir. Aynı zamanda yeni ayın hilalinin görülebilir olması da gerekir. Hilalin güneş battıktan sonra, görüşe mani engellerin bulunmaması halin-de gözle görülebilecek şekilde ufukta fiilen mevcut olması esas alınmalıdır. Bunun için, kavu-şumdan sonra, ay ile güneşin açısal uzaklığı 8 dereceden az ve güneşin batışı anında ayın ufuktan yüksekliğinin açısal değeri 5 dereceden az olmamalıdır. Bu iki hususun gerçekleş-ebilmesi için de ayın güneşten 25 dakika kadar geç batması şarttır. Ancak bu şartlarda hilal gözlemlenebilmektedir. Bu değerlere ulaşabilmek için de kavuşumdan sonra 10-17 saat süren bir zaman diliminin geçmesi gerekmektedir.¹⁶

---

¹⁵ İsmail Köksal, "Rü'yet-i Hilal Meselesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:13, sayı: 1, s. 6-7, Elazığ 2008.

¹⁶ Yücel, *a.g.m.*, s. 8.

Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm ülkelerinin iştirakiyle 1978 tarihinde yapılan Kamerî Aybaşlarını Tespit Konferansı’nda benimsenen karar doğrultusunda bu esasa göre hareket etmektedir.¹⁷

Uygulanan Metotların Değerlendirilmesi

Bize göre kavuşumu esas almak da, hesaba dayalı rü’yeti esas almak da İslâm hukununun temel ilkelerine bir aykırılık taşımamaktadır. Yukarıda bahsi geçen her iki metot da ayet ve hadisleri anlama çabasının bir sonucudur. Görüşlerden birisini hararetle savunup diğer görüşü ilmî temelden yoksun gösterenleri haklı çıkaracak bir delil yoktur. Bilindiği üzere Fıkıh usulünde kıyas, fehm(anlama) ve maslahat olmak üzere üç çeşit icthad kabul edilmektedir. Buradaki görüş ayrılığı fehm icthadına dayanmaktadır.

O halde burada fıkıh usulü esaslarına uygun olarak ortaya konulmuş iki icthadla karşı karşıya olduğumuzu ifade etmek gerekir. Her icthad Allah katında makbul kabul edilmekte, müctehid isabet etmiş ise iki ecir, hata etmişse bir ecir kazanmaktadır.¹⁸ İctihadın icthadı nakzetsin diye bilinen bir kuraldır.¹⁹ Buna göre Müslümanlar farklı zamanda oruca başlasa da veya bayramı kutlasa da her biri bir icthada dayandığı için yapılan ibadetlerin fikhî açıdan meşrû olduğuna hükmetmek gerekir.

Kamerî Ayların Tespitinde Müslümanlar Arasında İttifakın Sağlanabilmesi İçin Çözüm Önerileri

İslâm dini Müslümanların bir ve beraber olmalarını emretmekte, parçalanıp ayrılığa düşmemeleri hususunda onları uyarmaktadır.²⁰ Oruç ve hac ibadetinin zamanının tespitinde Müslümanlar arasında yaşanan ihtilafın kaldırılabilmesi için ilim ehline fikir üretme, yöneticilere de ortaya konulan görüşlerden birisi üzerinde uzlaşıp onu uygulama sorumluluğu düşmektedir. Aksi durumda âlimler ve amirler Rahman’ın (c.c.) huzuruna bu vebal ile çıkacaklardır.

Kamerî ayların tespitinde dünyadaki tüm Müslümanların ortak hareket etmelerini sağlamak için iki yol olduğunu düşünüyoruz. Bunlardan birincisi olması gereken yani ideal

---

¹⁷ Konferansa katılan ülkeler ve alınan kararlar için bkz. Karaman, *İslâm’ın İşığında Günün Meseleleri*, I, 129 vd.

¹⁸ Buhârî, İ’tisam, 21; Nesâî, Âdâbu’l-kudât, 5381.

¹⁹ Mecelle, madde 16.

²⁰ Bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 3/103; Enbiyâ Sûresi, 21/93.

olan yöntem, diğeri ise mevcut şartlarda hemen devreye konulabilecek dolayısıyla kısa vadede sonuç alınabilecek bir yöntemdir.

1- İdeal Olan Çözüm Önerisi

İslâm ülkelerinin tamamının onayı ile İslâm Konferansı Örgütü çatısı altında yaptırım gücü olan ve denetleme mekanizmasına sahip bir kurul oluşturulmalıdır. Bu kurulun görevi, rü'yet-i hilal meselesine dair ortaya konulan icthadlardan birisinin uygulanmasına karar vermek ve alınan kararın İslâm ülkelerinin tamamı tarafından uygulandığını denetlemek ve aykırı hareket edenlere yaptırım kararı almak olmalıdır. Burada en önemli ve vazgeçilemeyecek unsur, kurulun yaptırım kararı alabilme vasfıdır. Bu olmadıkça alınan kararların uygulanmasında problemlerin yaşanması kaçınılmazdır. Nitekim Türkiye'nin öncülüğünde 1978 yılında İslâm devletlerinin katılımı ile gerçekleştirilen konferansta alınan kararlar oybirliği ile alınmışken, bir kısım devletlerin bu karardan farklı uygulama yapması ile bu meseledeki ihtilaf günümüze kadar süre gelmiştir.

Bahsedilen vasıflara sahip bir kurul oluşturulursa, sadece hilalin tespiti konusundaki problem çözülmekle kalmaz, diğer sahalarda da İslâm ülkeleri arasında etkili işbirliği imkânının sağlanabilmesine zemin hazırlanmış olur. Dünyada zulüm ve haksızlık yapan devletlere ve örgütlere karşı Müslümanları temsil eden güçlü, etkili ve caydırıcı nitelikte bir karar alma mekanizması işlemeye başlar.

2- Kısa Vadede Uygulanabilecek Çözüm Önerisi

Uluslararası ilişkilerde karar alma sürecini etkileyen birçok faktörün olduğu inkâr edilemez. İdeal olanı uygulama imkânı henüz yoksa alternatif yollar aramak gerekir. Kamerî ayların tespiti Ramazan ayı için önemli olduğu kadar hac ibadetinin yapılabilmesi için de büyük önem taşımaktadır. Malum olduğu üzere Arafat'ta, arefe günü vakfe yapmak haccın rükünlerindedir.²¹ Hac ibadetinin yapıldığı mekânlar Suudî Arabistan sınırları içindedir. Bu sebeple dünyanın dört bir tarafından gelen Müslümanlar, hac ibadetini Suudi Arabistan yönetiminin belirlediği zaman dilimine göre eda etmektedir. Kamerî ayların tespitinde -kısa vadede bir çözüm önerisi olarak- tüm Müslümanların ortak hareket etmesini sağlamak için yapılması gereken Suudî Arabistan krallığının benimsediği icthad olan ictima (kavuşum) anını esas alarak takvimleri hazırlamaktır.

---

²¹ Şâfiî, *el-Üm*, I, 233; Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 55.

Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hesaba dayalı rü’yeti esas almasının nedeni yukarıda bahsedilen 1978 tarihli konferans kararlarıdır. Ülkeler arasında ittifakı sağlamak gibi çok önemli bir hedefle organize edilen bu toplantı, katılımcı bazı ülkelerin alınan kararların hilafına hareket etmesi ile varlık nedenini bize göre kaybetmiştir. Bu kararlarda ısrar ederek ortak hareket adına varabileceğimiz bir nokta yoktur. Konferans kararlarını tatbik hususunda ki mevcut yaklaşım devam ettirilirse ülkeler arasında farklı uygulamalar hep sürüp gidecektir.

Bu önerimiz karşısında “*Diyanet İşleri Başkanlığı’nın İslâm’ın temel ilkelerine aykırı olduğu için kavuşum anını esas alması mümkün olmaz.*” şeklinde bir görüş ortaya konulmasının doğru olmayacağını düşünüyoruz. Aksi durumda izahı mümkün olmayan bir çelişki söz konusu olacaktır. Suudî Arabistan’ın hilal tespit metodunun İslâm’ın temel ilkelerine aykırı kabul edilmesi durumunda, Diyanet’in Türkiye’de resmi olarak Kurban Bayramı Arefesi Salı günüdür diye ilan edip, Diyanet nezaretindeki Türk hacılarının Arafat’ta Pazartesi günü vakfe yapmalarını makul bir şekilde açıklamak mümkün olmayacaktır.

Bir ülkenin aldığı bir karar İslâm hukuku ile bağdaşmıyorsa “*0 devletin sınırları içinde olduğumuz için ona tâbi olmaliyiz.*” yaklaşımını da sergileyemeyiz. Nitekim farzımuhal bir İslâm ülkesi Cuma namazını Perşembe günü kıldırma kararı olsa bu karara, o devletin sınırları içinde bile olsak uymamız mümkün değildir. Buradan hareketle diyebiliriz ki, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hac ibadeti esnasında kavuşum anını esas alan takvime göre hareket etmesi bunu meşru gördüğünün açık göstergesidir.

Özetle beyan etmek gerekirse Diyanet İşleri Başkanlığı hac ibadetinde meşruiyetini kabul edip uyguladığı, kamerî ayları tespit yöntemlerinden olan ay başlangıcı olarak kavuşum anını esas almayı, Ramazan ayı için de uygulamaya başladığında Müslümanların ortak bayram yaşamaları mümkün olabilecektir.

Ülke Sınırları İçinde Müslümanların Ortak Hareket Etmesi

Dünyadaki tüm Müslümanların kamerî ayların tespiti hususunda ittifak etmelerini sağlamak bir hedef olmalı ve bunu sağlamaya yönelik sürekli bir gayret sarf edilmelidir. Ancak, “Bu hedefe ulaşamadığı zamanlarda fert olarak bir Müslüman nasıl hareket etmelidir?” sorusunun cevabı da oldukça önemlidir.

Türkiye’de bazı dini grupların Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı’nın aldığı kararlara güvenilemeyeceği, Suudîlerin bu konuda daha hassas davrandığı gibi gerekçelerle Türkiye’de ilan edilen takvimden farklı zamanlarda oruca başladıkları görülmektedir.

Bize göre bu davranışın altında cahillik, umuma muhalefet ederek kendini ve cemaatini ortaya koyma, daha dindar olduğu imajını yansıtmaya gibi sâikler de etkili olmaktadır. Tüm bu davranışlar gerçekte cehaletin dışı vurmasından başka bir şey değildir.

Kamerî ayların tespitinde rü'yete dayanan hesaplamayı veya kavuşum anını esas almak, ideolojik bir yaklaşımın neticeleri değil, ilmî gerekçeleri olan görüş ayrılıklarından ibarettir. Bir Müslümana düşen görev yaşadığı ülkede bu meseleye dair hangi ichtihad benimsenmiş ise ona göre hareket etmesidir. Grup ve cemaat menfaatleri öne çıkarılıp çevresinde bulunan mü'minlerden farklı zaman diliminde bayram yapmak bir vebal ve sorumluluk getirecektir. Dünya ölçeğinde birliktelik sağlanamıyorsa en azından ülke bazında birliktelik sağlanmalıdır.

Peygamber Efendimiz (s.a.): "*Oruc(un başlangıcı hep birlikte) oruca başladığınız gündür. Ramazan bayramınız orucunuzu (hep birlikte) açtığınız gündür. Kurban bayramı da (hep birlikte) kurban kestiğiniz gündür.*"²² buyurmuştur. Bu hadis-i şerif Tirmizî'nin de rivayetinin akabinde beyan ettiği üzere, oruca başlama ve bayramlaşmanın topluca yapılması gerektiğine işaret etmektedir. Oruç ve hac ibadeti ile dinî bayramların fert ve toplum üzerinde etkili izler bırakması ve bu dinî hükümlerin amacına ulaşılabilmesi için hep birlikte ve aynı zaman dilimi içinde yerine getirme zorunluluğu vardır.

Sonuç

Birlik ve beraberliğin sembolü olan bayramların gerçek manada bu etkiyi sağlaması için herkese görev düşmektedir. Her bir İslâm ülkesine düşen görev, her alanda etkin bir işbirliği sağlayacak, yaptırım gücü olan bir kurulun oluşması için çalışmaktır. Bu hedef gerçekleştirilinceye kadar geçecek olan süreçte ittifakın sağlanabilmesi için İslâm devletlerinden rü'yete dayalı hesabı veya kavuşum anını esas alan ichtihatlardan birisini tercih etmeleri istenilmeli, bu tercihte ittifak sağlanabilirse buna göre hareket edilmelidir. İttifak sağlanamaması durumunda ise Arafat bölgesi kendi sınırlarına dâhil olduğu için Suudî yetkililerin tercih ettiği ichtihad tüm diğer ülkeler tarafından benimsenerek takvimler buna uygun hazırlanmalıdır. Birlikteliği sağlamak için bu adımlar atılırken hedefe ulaşmak için geçen süreç içinde her bir Müslüman ferde düşen görev ise bulunduğu ülkede uygulanan takvimi esas alarak ibadetlerini eda etmesidir.

---

²² Tirmizî, Savm, 11 (697).

Kaynakça

- Ali Haydar Efendi (v.1936), *Dürerü'l-hukkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*, I-IV, Osmanlı Yayınevi, İstanbul, t.y.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (v.256/870), *Sahîhu'l-Buhârî* (thk. Mustafa Dib el-Buğâ), I-VI, Daru İbn Kesir, Beyrut 1993.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (v.275/888), *Sünenü Ebî Dâvûd*, I-IV, Dâru'l-Kitabî'l-Arabî, Beyrut.
- Erdoğan, Mehmet, *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, M.Ü.İ. F. Yayınları, İstanbul 1990.
- Köksal, İsmail, "Rü'yet-i Hilal Meselesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl:13, sayı: 1, Elazığ 2008.
- Karaman, Hayreddin, *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul 1993.
- Mâlik b. Enes (v. 179/795), *el-Muvatta'*, I-VIII, 2004.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâburî (v. 261/875), *Sahîhu Müslim*, I-IV, Beyrut.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (v. 303/915), *Sünenü'n-Nesâî* (thk. Abdülfettah Ebû Gudde), I-VIII, Halep 1986.
- Serahsî, Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (v. 483), *el-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1989.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris (v. 204), *el-Üm*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1990.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (v. 279/892), *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, Beyrut.
- Yücel, İrfan, "Hilal", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XVIII, İstanbul 1998.

Causes of Conflict in the Determination of Lunar Months and Suggested Solutions

Citation /©-Özdemir. A. (2010). Causes of Conflict in the Determination of Lunar Months and Suggested Solutions, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 10 (1), 195-206.

Abstract- *Determining the lunar months is essential to fulfill some kinds of worship. To benefit from this issue science of astronomy and geography is required. There are two methods for the determination of lunar months, one of them is the possibility of being visible and the other one is the conjunction time. Alliance between the Muslim world is an ideal solution to ensure the enforcement power of the Organization of Islamic Conference is the establishment of a committee. This committee must choose one of two different methods and Islamic countries should act accordingly. Short-term solution is that all countries should take the conjunction time method. Association in the world can not be achieved, at least in the country should be provided together. All individual Muslim has to obey according to schedule in their own countries.*

Key words- Lunar months, the conjunction, crescent, Ramadan, fast.